

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC, BỒI DƯỠNG ĐẠO ĐỨC CÁCH MẠNG CHO THANH NIÊN VÀ SỰ VẬN DỤNG TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

TS HÀ VĂN LUYẾN

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Tóm tắt: Hồ Chí Minh là lãnh tụ vĩ đại của dân tộc Việt Nam. Người đã để lại cho đất nước, dân tộc Việt Nam một di sản tư tưởng tinh thần vô giá. Tư tưởng của Người được Đảng lấy làm nền tảng tư tưởng, kim chỉ nam cho mọi hành động cách mạng. Một trong những di sản tinh thần vô giá mà Người để lại cho chúng ta là những tư tưởng về giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên - chủ nhân tương lai của đất nước. Những tư tưởng của Người về giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên đến nay vẫn còn nguyên giá trị và là định hướng chính trị để Đảng, Nhà nước có những chiến lược đúng đắn hình thành lớp người kế tục sự nghiệp cách mạng của dân tộc.

Từ khóa: Tư tưởng Hồ Chí Minh; giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng; thanh niên Việt Nam

1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, tiền đồ rực rỡ mở ra cho cả dân tộc Việt Nam, trong đó có lực lượng thanh niên. Ngay từ những ngày đầu tiên của chế độ mới, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: “Thanh niên là người chủ tương lai của nước nhà... Nước nhà thịnh hay suy, yếu hay mạnh một phần lớn là do các thanh niên”¹. Đồng thời, Người cũng chỉ ra rằng, “Thanh niên muốn làm chủ tương lai cho xứng đáng thì ngay hiện tại phải rèn luyện tinh thần và lực lượng của mình, phải ra làm việc để chuẩn bị cho cái tương lai đó”².

Theo Hồ Chí Minh, thanh niên là chủ của nước nhà, vì họ là một bộ phận quan trọng của đất nước, vì họ chiếm khoảng một phần ba dân số, là lực lượng trẻ, khỏe, dám nghĩ, dám làm, năng động, sáng tạo, giàu ý chí, nghị lực và giàu ước mơ. “Thanh niên là người xung phong trong công cuộc phát triển kinh tế và văn hóa, trong sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội”³ sẵn sàng đi vào những nơi khó khăn gian khổ nhất. Trước lúc đi xa, Người căn dặn Đảng: “Đoàn viên và thanh niên ta nói chung là tốt, mọi việc đều hăng hái xung phong, không ngại khó khăn, có chí tiến thủ. Đảng cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách

mạng cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa “hồng” vừa “chuyên”. Bồi dưỡng thể hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”⁷⁴. Tư tưởng giáo dục, bồi dưỡng thanh niên cho cách mạng được thể hiện sinh động trong toàn bộ thực tiễn hoạt động cách mạng phong phú, sinh động của Người, gắn bó chặt chẽ giữa lý luận với thực tiễn, giữa lời nói với việc làm.

Trên cơ sở nhìn nhận, đánh giá một cách toàn diện vai trò, vị trí và khả năng cách mạng của thanh niên, Hồ Chí Minh đã nêu lên tư tưởng chiến lược về giáo dục, bồi dưỡng thanh niên thành lớp người có đủ đức, đủ tài, kế tục sự nghiệp cách mạng một cách trung thành và xuất sắc. Tư tưởng ấy được cô đọng lại, đúc kết và nâng cao từ thực tiễn sinh động của hơn nửa thế kỷ lãnh đạo cách mạng của Người, đó là “Bồi dưỡng thể hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”⁷⁵. Đây là tư tưởng bao trùm nhất của Hồ Chí Minh về thanh niên.

Năm 1958, nói chuyện tại lớp học chính trị của các giáo viên cấp II và cấp III toàn miền Bắc, Hồ Chí Minh đã đặt vấn đề “trồng người” với câu nói nổi tiếng “Vi lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”⁷⁶. Ngay từ khi bắt đầu cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh đã ý thức rất rõ về chiến lược “trồng người”. Tại Đại hội lần thứ III của Đoàn Thanh niên Lao động Việt Nam (năm 1961), Người kể lại rằng: “Từ năm 1925, ngay từ khi mới thành lập, Hội Thanh niên Cách mạng đồng chí đã lo đặt viên đá đầu tiên để chuẩn bị cho tổ chức thanh niên sau này. Lúc đó Hội bắt đầu nuôi dạy 10 thiếu niên Việt Nam... và cuối cùng chỉ còn lại một Lý Tự Trọng là người thanh niên cộng sản Việt Nam đã anh dũng hy sinh cho cách mạng. Từ chỗ chỉ có một Lý Tự Trọng đến ngày nay chúng ta đã có 78 vạn đoàn viên Đoàn

Thanh niên Lao động hăng hái ra sức giúp Đảng xây dựng chủ nghĩa xã hội và đấu tranh thống nhất Tổ quốc”⁷⁷. Sau này, trong nhiều bài nói và viết, Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở toàn Đảng, toàn dân ta phải xem trọng và có trách nhiệm trong việc giáo dục, đào tạo các thế hệ tương lai. Có thể nói, Người đã dành nhiều công sức đào tạo những “hạt giống” cho cách mạng, qua đó nhiều thế hệ thanh niên nước ta trở thành những chiến sĩ cách mạng ưu tú vừa “hồng” vừa “chuyên”.

Về nội dung giáo dục cho thanh niên, vấn đề giáo dục toàn diện luôn được Hồ Chí Minh coi trọng, trong đó nhiệm vụ bồi dưỡng lý tưởng, đạo đức cách mạng và năng lực hoạt động thực tiễn có một vị trí đặc biệt quan trọng. Người nêu rõ cần phải giáo dục thanh niên ra sức lao động, học tập và rèn đức luyện tài, phải “Trung với nước, hiếu với dân”⁷⁸ và tham gia “những công việc ích nước lợi dân”⁷⁹, làm cho dân giàu, nước mạnh để cho “Ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành”⁸⁰. Nhân ngày Quốc khánh 2-9-1965, Người đã căn dặn thanh niên 5 điều: “Trong việc giáo dục và học tập, phải chú trọng đủ các mặt: đạo đức cách mạng, giác ngộ xã hội chủ nghĩa, văn hóa, kỹ thuật, lao động và sản xuất”⁸¹. Người rất quan tâm xây dựng cho thanh niên ý chí cách mạng, lòng dũng cảm, tính vị tha; căn dặn thanh niên phải chống 3 loại kẻ thù là chủ nghĩa đế quốc, thói quen và truyền thống lạc hậu, chủ nghĩa cá nhân.

Hồ Chí Minh dạy thanh niên phải: “luôn luôn trau dồi đạo đức cách mạng”⁸², vì đạo đức là điều chủ chốt nhất, là cái gốc, là nền tảng để “hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang”⁸³, “không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”⁸⁴. Đạo đức mà Hồ Chí Minh mong mỏi ở thanh niên là trung, dũng, cần, kiệm, khiêm tốn, là những điều cụ thể hằng ngày mà mỗi người có thể tự phấn đấu làm được, như “Điều gì phải, thì cố làm cho kỳ được, dù là việc

nhỏ. Điều gì trái, thì hết sức tránh dù là một điều nhỏ”¹⁵; cần “giáo dục thanh niên ta rèn luyện một chí khí kiên quyết quật cường, một tâm lý quả cảm xung phong, tin tưởng vào tương lai của Tổ quốc, vào lực lượng của nhân dân, hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung của dân tộc”¹⁶.

Giáo dục thanh niên phải thông qua hoạt động thực tiễn, thông qua tổ chức, có nghĩa là việc giáo dục thanh niên không chỉ dừng lại ở lý thuyết đơn thuần, mà phải thông qua hoạt động hằng ngày của họ, bởi vì chỉ thông qua hoạt động thực tiễn, thì mới tôi luyện được ý chí, rèn luyện được phẩm chất đạo đức của thanh niên, đồng thời qua đó thanh niên mới thấy được điểm mạnh, điểm yếu của mình để phát huy hay khắc phục. Giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên không thể tách rời mà phải liên hệ chặt chẽ với những nhiệm vụ đặt ra của cách mạng. Trong bài nói chuyện với nam, nữ thanh niên, học sinh các trường trung học Nguyễn Trãi, Chu Văn An và Trưng Vương (Hà Nội), Hồ Chí Minh yêu cầu thanh niên muốn làm chủ đất nước “thì phải học tập”¹⁷. Người cho rằng, giáo dục thanh niên là trách nhiệm gia đình, nhà trường và xã hội. Trong đó, “giáo dục trong nhà trường, chỉ là một phần, cần có sự giáo dục ngoài xã hội và trong gia đình để giúp cho việc giáo dục trong nhà trường được tốt hơn. Giáo dục nhà trường dù có giỏi mấy nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn”¹⁸. Phát biểu tại buổi khai mạc Trường Đại học nhân dân Việt Nam (ngày 19-1-1955), Người chỉ rõ: “Trường học, gia đình và đoàn thể thanh niên cần phải chú ý đến giáo dục tư tưởng, thái độ, hoạt động và sinh hoạt hằng ngày của thanh niên để kịp thời khuyến khích, uốn nắn, sửa chữa”¹⁹. Người yêu cầu Đoàn Thanh niên Lao động “phải là cánh tay đắc lực của Đảng trong việc tổ chức và giáo dục thế hệ thanh niên và nhi đồng thành những chiến

sĩ tuyệt đối trung thành với sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản”²⁰.

Tư tưởng của Hồ Chí Minh về giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên là những quan điểm vừa mang tính cách mạng, tính khoa học vừa thấm đượm triết lý nhân văn sâu sắc. Những chỉ dẫn của Người mãi mãi soi sáng dẫn dắt các thế hệ thanh niên Việt Nam phấn đấu vươn lên, hoàn thành xuất sắc mọi nhiệm vụ.

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc nâng cao chất lượng giáo dục, bồi dưỡng đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong bối cảnh mới

Thấm nhuần tư tưởng của Hồ Chí Minh, trong suốt quá trình lãnh đạo cách mạng, Đảng luôn đánh giá cao vai trò của thanh niên Việt Nam trong đấu tranh giành độc lập và xây dựng đất nước. Trong công cuộc đổi mới hiện nay, Đảng tiếp tục quan tâm chăm sóc, đào tạo và bồi dưỡng lực lượng thanh niên. Nghị quyết số 25-NQ/TW ngày 25-7-2008 của Ban Chấp hành Trung ương “về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác thanh niên trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước” khẳng định: “Thanh niên là rường cột của nước nhà, chủ nhân tương lai của đất nước, là lực lượng xung kích trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, một trong những nhân tố quyết định sự thành bại của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, hội nhập quốc tế và xây dựng chủ nghĩa xã hội. Thanh niên được đặt ở vị trí trung tâm trong chiến lược bồi dưỡng, phát huy nhân tố và nguồn lực con người”²¹.

Chỉ thị số 42-CT/TW ngày 24-3-2015 của Ban Bí thư “về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống văn hóa cho thế hệ trẻ giai đoạn 2015-2030” xác định: “Giáo dục lý tưởng cách

mạng, đạo đức, lối sống văn hoá cho thế hệ trẻ là nhiệm vụ chiến lược, lâu dài, quan trọng, đòi hỏi phải có sự quan tâm, đầu tư thích đáng. Đầu tư cho giáo dục, trong đó có giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống văn hoá cho thế hệ trẻ là đầu tư cho tương lai của đất nước”²².

Thực hiện những chủ trương trên, công tác giáo dục, bồi dưỡng thanh niên đã được Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh và các cấp, các ngành tập trung thực hiện. Nội dung, phương thức giáo dục, bồi dưỡng tiếp tục được đổi mới. Việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh đạt nhiều kết quả quan trọng.

Việc giáo dục chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, tuyên truyền, học tập các nghị quyết của Đảng được triển khai với nhiều hình thức, như: học tập trực tuyến, thi trắc nghiệm, thi tự luận trên internet, xây dựng phim ngắn, bản đồ tư duy tuyên truyền, phổ biến Nghị quyết với hơn 30 triệu lượt cán bộ, đoàn viên, thanh niên được học tập, quán triệt nghị quyết của Đảng, của Đoàn và học tập lý luận chính trị²³. Chương trình *Thấp sáng ước mơ tuổi trẻ Việt Nam*, liên hoan thanh niên tiên tiến làm theo lời Bác được triển khai rộng, đã tuyên dương nhiều điển hình thanh niên tiên tiến làm theo lời Bác cấp cơ sở, gần 25.000 điển hình tiên tiến cấp tỉnh và toàn quốc²⁴, qua đó cổ vũ, động viên, tạo động lực để thanh niên rèn luyện, phấn đấu. Nhiều mô hình, cách làm hay được xây dựng, nhân rộng, tiêu biểu như: Người tốt, việc tốt báo

công dân Bác: Tuyên dương dưới cờ; Tủ sách Tuổi trẻ học tập và làm theo lời Bác; Hành trình làm theo lời Bác; Sáng mãi niềm tin theo Đảng; Đảng là niềm tin; Đảng viên giữa đời thường...

Các phong trào hành động cách mạng do Đoàn TNCS Hồ Chí Minh, Hội Liên hiệp thanh niên Việt Nam phát động đã tạo môi trường thực tiễn sinh động để thanh niên rèn luyện và cống hiến. Các cơ quan báo chí, xuất bản của Đoàn đã

Quan điểm, chủ trương của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước đã được truyền tải tới thanh niên bằng nhiều phương thức mới như sân khấu hóa, nghệ thuật hóa. Qua đó, đại bộ phận thanh niên tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng và con đường phát triển của đất nước; sống có trách nhiệm với Tổ quốc, gia đình và bản thân; có ước mơ, hoài bão; có kiến thức, kỹ năng, sức khỏe tốt, tư duy năng động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm; nhiều thanh niên ưu tú, trở thành những hạt nhân của các phong trào thi đua yêu nước.

có đóng góp tích cực cho việc định hướng giáo dục thế hệ trẻ. Các quan điểm, chủ trương của Đảng, của Đoàn, chính sách Nhà nước đã được truyền tải tới thanh niên bằng nhiều phương thức mới như sân khấu hóa, nghệ thuật hóa. Qua đó, đại bộ phận thanh niên tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng và con đường phát triển của đất nước; sống có trách nhiệm với Tổ quốc, gia đình và bản thân; có ước mơ, hoài bão; có kiến thức, kỹ năng, sức khỏe tốt, tư duy năng động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm; nhiều

thanh niên ưu tú, trở thành những hạt nhân cho các phong trào.

Các hoạt động “Đền ơn đáp nghĩa, Uống nước nhớ nguồn” về nguồn, chăm sóc, tôn tạo và phát huy giá trị các khu di tích lịch sử, văn hóa được tổ chức đã góp phần giáo dục truyền thống cho thanh niên. Trong 5 năm (2012-2017), tổ chức Đoàn đã giúp đỡ 350.123 gia đình chính sách với tổng giá trị trên 701 tỷ đồng; xây mới và tu sửa 63.943 ngôi nhà tình nghĩa²⁵. Đặc biệt, hằng năm “Lễ thấp nền tri ân các Anh hùng liệt

sĩ” được tổ chức rộng khắp tại tất cả các nghĩa trang liệt sĩ, thu hút hơn 4 triệu lượt đoàn viên, thanh niên tham gia, tạo dấu ấn trong xã hội và các tầng lớp nhân dân”²⁶.

Bên cạnh những kết quả đạt được, công tác giáo dục thanh niên vẫn còn một số hạn chế, yếu kém đó là: Nhiều tổ chức, cá nhân chưa nhận thức đúng và đầy đủ tầm quan trọng của nhiệm vụ giáo dục thế hệ trẻ, nhất là trong bối cảnh đất nước đang hội nhập sâu rộng hiện nay. Việc tổ chức thực hiện các chủ trương của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước về công tác giáo dục thế hệ trẻ chưa kịp thời và hiệu quả; nhiều mục tiêu, chỉ tiêu chưa đạt yêu cầu. Vai trò, trách nhiệm của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội trong chăm lo, giáo dục thế hệ trẻ chưa đáp ứng với yêu cầu nhiệm vụ cách mạng trong giai đoạn hiện nay. Một bộ phận giới trẻ giảm sút niềm tin, thiếu ý thức chấp hành pháp luật, sống thực dụng, thiếu lý tưởng, xa rời truyền thống văn hoá tốt đẹp của dân tộc. Một số ít thanh niên bị các thế lực thù địch lôi kéo, kích động chống sự nghiệp cách mạng của Đảng. Tình trạng phạm tội và tệ nạn xã hội trong giới trẻ diễn biến phức tạp. Chất lượng nguồn nhân lực chưa đáp ứng yêu cầu của quá trình đẩy mạnh CNH, HĐH; khả năng hội nhập của thanh niên còn nhiều hạn chế...²⁷.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục, bồi dưỡng thanh niên là một nội dung quan trọng trong hệ thống tư tưởng của Người, có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc. Đó là những kết tinh trí tuệ và kinh nghiệm cuộc đời hoạt động cách mạng của Người. Hơn 90 năm lãnh đạo cách mạng, Đảng đã vận dụng vào thực tiễn giáo dục, bồi dưỡng các thế hệ thanh niên Việt Nam. Hiện nay, trước yêu cầu mới của sự nghiệp cách mạng, cần tiếp tục nghiên cứu và vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh vào giáo dục, bồi dưỡng thanh niên để

họ thật sự là đội quân chủ lực trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, đẩy mạnh CNH, HĐH, đưa nước ta “sánh vai các cường quốc năm châu”, như lúc sinh thời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng căn dặn.

1, 2, 14. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T.5, tr. 216, 216, 292

3. *Về giáo dục thanh niên*, Nxb Thanh niên, H, 1980, tr. 84

4, 5. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T.15, tr. 612, 622

6, 13. *Sđd*, T.11, tr. 528, 601

7, 12. *Sđd*, T.13, tr. 88-89, 471

8. *Sđd*, T.14, tr. 619

9, 18. *Sđd*, T.10, tr. 440, 591

10. *Sđd*, T.4, tr.187

11, 20. *Sđd*, T.12, tr. 647, 420

15, 16, 17, 19. *Sđd*, T. 9, tr. 265, 135, 178, 266

21. <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/van-kien-tulieu-ve-dang/hoi-nghi-bch-trung-uong/khoa-x/nghi-quyet-so-25-nqtw-ngay-2572008-hoi-nghi-lan-thu-bay-ban-chap-hanh-trung-uong-dang-khoa-x-ve-tang-cuong-su-lanh-dao-612>

22. Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam: <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/van-ban-cua-dang/chi-thi-so-42-cttw-ngay-2432015-cua-ban-bi-thu-ve-tang-cuong-su-lanh-dao-cua-dang-doi-voi-cong-tac-giao-duc-ly-162>

23, 24, 25, 26, 27. Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh: “Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đoàn khóa X tại Đại hội đại biểu toàn quốc Đoàn TNCS Hồ Chí Minh lần thứ XI”, H, 2017, tr. 32, 32, 32, 32, 14-15.